

Steps Taken by Government Agencies to Formulate an Economic Policy to Support Business in Times of War

UDC: 351.82:338.2

DOI: <https://doi.org/10.15421/152408>**Fedosova Kateryna**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0009-0003-5740-4305>, katyafedosova1@gmail.com*National University of Civil Defence of Ukraine (Kharkiv, Ukraine)*

Abstract

Relevance. The war conditions pose serious challenges to Ukraine's economy, so creating an effective economic environment is a crucial task. Steps taken by government agencies to formulate an economic policy to support business in times of war are becoming extremely important to ensure stability and restore economic development.

The purpose is to study the peculiarities of the formation and implementation of economic policy of state bodies in the context of supporting Ukrainian business in the context of war

Results. The study analyzes the conditions in which Ukrainian enterprises operate, systematizes the existing economic programs of their support by the state, analyzes the most influential economic program of financial support for enterprises, and identifies the main steps to support them. The author also identifies the reasons why enterprises are forced to reduce their production volumes or cease their activities, primarily, a decrease in demand and market opportunities, decay of infrastructure, and the need for additional financing. The author systematizes the most relevant and existing programs of state support for business which contribute to further development of economic activity of enterprises. In the course of a thorough analysis of modern initiatives of state support for Ukrainian business, special attention was paid to the largest project in this area - the program "Affordable Loans 5-7-9", which provides enterprises with the opportunity to obtain loans on favorable terms. Based on the study, the author has formulated certain steps to improve economic policy to support business during the war.

Conclusions. Further research prospects may include an analysis of the mechanisms of interaction between the state and business in conditions of economic instability, as well as an assessment of the effectiveness of implemented economic programs and their impact on the sustainable development of the business environment.

Keywords: economic support programs, loan agreements, benefits, investment, financing, grants, economic policy

Кроки державних органів для формування економічної політики підтримки бізнесу в умовах війни

Федосова Катерина*Національний університет цивільного захисту України (Харків, Україна)*

Анотація

Актуальність. Умови війни несуть серйозні виклики для економіки України, тому створення ефективного економічного середовища є надзвичайно важливим завданням. Кроки, які здійснюють державні органи для формування економічної політики підтримки бізнесу в умовах війни, стають надзвичайно важливими для забезпечення стабільності та відновлення економічного розвитку.

Метою дослідження є визначення особливостей формування й реалізації економічної політики державних органів в контексті підтримки українського бізнесу в умовах війни

Результати. В ході дослідження було проаналізовано умови, в яких здійснюють свою діяльність українські підприємства, систематизовано існуючі економічні програми їх підтримки державою, проаналізовано найвпливовішу економічну програму фінансової підтримки підприємств й визначено основні кроки їх підтримки. Також автором сформувані причини, які змушують підприємства скорочувати свої об'єми виробництва або припиняти свою діяльність, насамперед, це зменшення попиту та ринкових можливостей, занепад інфраструктури, потреба в додатковому фінансуванні. Автором систематизовано найактуальніші та діючі програми державної підтримки бізнесу, які сприяють подальшому розвитку економічної діяльності підприємств. У ході ретельного аналізу сучасних ініціатив державної підтримки українського бізнесу особлива увага була приділена наймасштабнішому проекту в цьому напрямі - програмі «Доступні кредити 5-7-9», яка надає підприємствам можливість отримувати позики за пільговими умовами. На основі дослідження автором сформувано певні кроки вдосконалення економічної політики щодо підтримки бізнесу в період війни.

Висновки. Подальші перспективи досліджень можуть включати аналіз механізмів взаємодії держави і бізнесу в умовах економічної нестабільності, а також оцінку ефективності впроваджених економічних програм та їхній вплив на сталий розвиток бізнес-середовища.

Ключові слова: економічні програми підтримки, кредитні договори, пільги, інвестування, фінансування, гранти, економічна політика

Стаття надійшла / Article arrived: 10.03.2024

Схвалено до друку / Accepted: 31.03.2024

Вступ.

Умови війни суттєво змінюють економічний ландшафт, потребуючи від державних органів активних заходів для забезпечення життєздатності та розвитку бізнес-середовища. В умовах конфлікту, формування економічної політики стає складним завданням, яке потребує не лише реагування на сучасні виклики, але й врахування перспектив і довгострокового впливу на економіку. Отже, сьогодні дана тема набуває надзвичайної актуальності, оскільки сучасні конфлікти та геополітичні напруження провокують серйозні проблеми для економічних систем країн. Ефективна реакція держави на проблеми й виклики передбачає послідовну виважену стратегію, спрямовану на забезпечення стабільності підприємств, збереження робочих місць та розвиток інфраструктури з метою відновлення економіки й забезпечення її стійкості у період воєнного конфлікту. Один з важливих кроків, які може вжити держава - це створення й реалізація комплексної системи економічної підтримки для підприємств. Це може включати фінансові інструменти, такі як субсидії та кредитні лінії під низькі ставки, щоб забезпечити фінансову стійкість підприємств. Одночасно держава може вживати заходів для стимулювання інновацій та розвитку технологічних галузей, які мають потенціал змінити структуру економіки та забезпечити відновлення в умовах військового конфлікту.

Мета дослідження полягає в визначенні особливостей формування й реалізації економічної політики державних органів щодо підтримки українського бізнесу в умовах війни. Згідно мети перед дослідженням стають завдання:

1. Оцінити умови в яких здійснюють свою діяльність українські підприємства й виокремити роль державних органів в її покращенні;
2. Систематизувати існуючі економічні програми підтримки українських підприємств державою;
3. Проаналізувати найвпливовішу економічну програму фінансової підтримки українських підприємств – «Доступні кредити 5-7-9»;
4. Визначити основні кроки державних органів щодо підтримки українського бізнесу в Україні.

У процесі дослідження економічної політики держави щодо підтримки українського бізнесу в умовах війни використовувалися різноманітні методи, які охоплюють широкий спектр напрямів. Метод систематизації дав змогу сформуванню діючих економічних проєктів, які пропонує держава з метою підтримки українських підприємств.

Використання діаграм й графіків дало змогу візуалізувати складні досліджувані явища, процеси та закономірності, зокрема зобразити структуру та кількість кредитних договорів за програмою «Доступні кредити 5-7-9». Методи індукції та дедукції використовувалися для критичного аналізу отриманої інформації, що дало змогу визначити основні кроки державних органів щодо підтримки українського бізнесу в умовах війни.

Аналіз попередніх публікацій.

Економічна політика держави щодо підтримки українського бізнесу стає предметом дискусій та досліджень через її важливість і необхідність для економічної стійкості країни особливо в непростий період. Питання теорії та практики реалізації економічної політики України представники фінансової науки розглядають уже протягом багатьох років.

Так, зокрема, автори В. Ключовська, О. Ключовський та О. Трегубов (2023) в своїй науковій роботі досліджували макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. Т. Мельник (2022) в своєму дослідженні наголосив на важливості державної підтримки та стимулювання розвитку бізнесу в умовах воєнного стану. Автори В. Лойко та Б. Александров (2022) свою увагу також сконцентрували на ролі підтримки й розвитку малого та середнього бізнесу в умовах війни.

Цікаве дослідження провела авторка Т. Мурована (2023), в якому наголосила на важливості вивчення й розуміння основних тенденцій та методів підтримки вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану. В. Стрілець (2019) концентрував свою увагу на теоретичних підходах, методології й практичних аспектах забезпечення розвитку малих підприємств. Автори С. Козловський, С. Горун, Л. Мамашвілі (2024) в своїй науковій роботі акцентували увагу на інноваційних та цифрових трансформаціях як ключових елементах підвищення економічної безпеки держави. В. Білик (2023) висвітлював та аналізував інвестиційні інструменти, які сприяють підтримці вітчизняного інноваційного бізнесу на регіональному та місцевому рівнях.

Однак незважаючи на накопичений науковий досвід залишаються недостатньо дослідженими сучасні програми й проєкти щодо підтримки українського бізнесу, зокрема, їх ефективність. Загальна тенденція досліджень вказує на те, що економічна політика держави щодо підтримки українського бізнесу залишається актуальною та потребує постійного удосконалення.

Результати дослідження.

Перш ніж почати розглядати особливості формування державної економічної політики підтримки бізнесу в умовах війни, варто визначити з чим саме стикаються сучасні українські підприємства. Умови військової

агресії та воєнного стану суттєво погіршують фінансову стабільність українських підприємств, що провокує низку проблем.

На рисунку 1 представлена динаміка ІОДА (індексу очікувань ділової активності) (далі – ІОДА) за 2023 рік. – початок 2024 р.

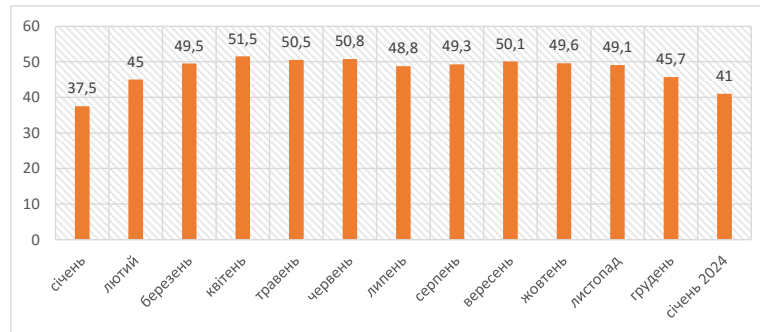

Рис. 1. Динаміка індексу очікувань ділової активності за 2023 – початок 2024 рр.

Джерело: побудовано автором на основі (Бізнес погіршив оцінки, 2023)

Отже, це свідчить, в першу чергу, про те, що підприємства втрачають певний оптимізм і не бачать свого майбутнього та скорочують свої об'єми виробництва, присутність на ринку тощо. Таку ситуацію можна вважати певним сигналом для уряду про те, що існує велика необхідність ефективних заходів щодо підтримки бізнесу для збереження його конкурентоспроможності й відновленню економічної активності в умовах воєнного конфлікту. Для цього необхідні стратегії, спрямовані на зменшення негативних впливів воєнного конфлікту та забезпечення необхідних ресурсів для бізнесу (Лойко, & Александров, 2023).

По-друге, занепад інфраструктури - руйнування та пошкодження інфраструктури у зоні конфлікту у деяких українських підприємств важко відображається на ланцюговій реакції постачання та виробничих процесах (Стрілець, 2019). В дослідженні, яке було проведене аналітичною командою Київської Школи Економіки в рамках Національної ради з відновлення України від наслідків війни відображається, що загальні втрати від пошкодження об'єктів громадського сектору, оцінюються приблизно у \$13,69 мільярда (Звіт про прями збитки, 2023).

В-третьєх, потреба в додатковому фінансуванні - в сучасних умовах українські підприємства стикаються з великими витратами на відновлення та забезпечення безпеки, що вимагає додаткових фінансових ресурсів (Мурована, 2023).

Таким чином, перераховані умови, які змушують підприємства скорочувати свої об'єми виробництва або взагалі припиняти свою діяльність вказують на необхідність ефективного формування економічної політики щодо їх

підтримки.

В такому контексті надання ефективної державної підтримки підприємствам є критично важливим для забезпечення їхньої життєздатності та відновлення економічного зростання. Систематичні заходи, спрямовані на зниження ризиків і стимулювання бізнесу в умовах війни, допоможуть зберегти робочі місця, збалансувати фінансові потоки та зміцнити стійкість підприємств в умовах невизначеності.

В умовах війни державні програми підтримки бізнесу стають особливо актуальними та життєво необхідними. Українські підприємства виявили стійкість до зовнішніх труднощів і продовжують свою діяльність, намагаючись пристосуватися до змін на сучасному ринку товарів та послуг. Однак щоденно вони продовжують стикатися з новими викликами війни,

У табл. 1 наведено інформацію, яка відображає найактуальніші та діючі програми державної підтримки бізнесу державою.

В рамках теми даного дослідження, варто зупинитися на найпоширенішій та найвпливовішій програмі підтримки бізнесу - «Доступні кредити 5-7-9», яка була ініційована Президентом України та Кабінетом Міністрів для підтримки розвитку підприємств. Підприємства, які приєднуються до цієї програми, мають можливість отримати позику в розмірі до 50 мільйонів гривень на термін від трьох до п'яти років, в залежності від цілей фінансування. Такі пільгові державні кредити призначені для конкретних цілей, таких як придбання та ремонт приміщень, модернізація основних засобів, придбання прав на інтелектуальну власність, нарощення обігових коштів та рефінансування наявної заборгованості. Програму реалізує

Табл. 1

Діючи урядові програми та ініціативи з підтримки бізнесу в Україні під час війни

№	Програми та ініціативи	Опис	Результати на кінець 2023р.
1	Компенсація за працевлаштування ВПО	Дана послуга призначена для відшкодування роботодавцю витрат на оплату праці кожної особи, яку вони працевлаштували серед внутрішньо переміщених осіб (ВПО) внаслідок бойових дій, що відбулися під час воєнного стану в Україні. Для кожного працевлаштованого серед ВПО держава виплачує роботодавцю компенсацію у розмірі мінімальної заробітної плати, що складає 6 700 грн, протягом 2 місяців.	Держава компенсувала підприємцям у 2023 році 181 млн грн за працевлаштування понад 14 тисяч ВПО
2	Єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги в релокації бізнесу	Міністерство економіки України з перших тижнів війни, впровадило програму релокації українських підприємств, які знаходяться на території бойових дій. ДП «Прозорро. Продажі», спільно з E-Tender та eDocs, розробило IT-систему, яка дає змогу бізнесу подавати заявки та отримувати підтримку при переміщенні свого обладнання на безпечні території України. Використання платформи для всіх користувачів є безкоштовним. У цьому випадку підприємству необхідно розмістити своє обладнання та інші ресурси в системі Прозорро. Продажі, вказавши деталі щодо доступної нерухомості та готовності розміщувати оголошення з пропозиціями щодо транспорту, послуг чи допомоги в переміщенні. Також, кожен, хто публікує інформацію про своє приміщення, має можливість пропонувати його в оренду платно або безоплатно	За півтора року від початку великої війни станом на кінець вересня 2023 р. в Україні за програмою релокації у більш безпечні регіони переїхало 840 підприємств. З них 667 вже працюють на новому місці.
3		Урядова грантова програма для бізнесу від держави – «Робота	
3.1	Програма мікрогрантів «Власна справа»	Програма надає можливість отримати фінансову підтримку до 250 тис. грн для відкриття чи розвитку малих і мікропідприємств у різних галузях, включаючи виробництво одягу, автосервіси, хімічисти, кав'ярні, пекарні, перукарні та інші. Ці кошти можна використовувати на придбання обладнання, закупівлю сировини, оплату оренди, маркетинг та рекламу, комерційну концесію та лізинг, з обов'язковою умовою створення щонайменше одного робочого місця для отримувача гранту.	Вже 8 тисяч українців стали переможцями грантової програми від початку її дії та отримують від держави майже 2 млрд грн грантових коштів на започаткування й розвитку бізнесу.
3.2	Програма «Новий рівень»	Програма грантів, спрямована на переробні підприємства, надає можливість отримання фінансової підтримки до 8 млн грн для придбання обладнання та розширення виробничих потужностей у сферах виготовлення меблів, будматеріалів, одягу, фурнітури, металообробки, аграрної переробки та інших. Метою програми є збільшення обсягів переробки продукції, з вимогою створення отримувачем гранту до 25 робочих місць.	На розвиток переробних підприємств – видано 633 гранти на 3,2 млрд грн;
3.3	Програма «Свій сад»	Програма грантів розроблена для ініціатив у сфері садівництва, ягідництва та виноградарства, спрямована на фінансову підтримку висадки та організації нових садів площею від 1 до 25 гектарів. Гранти надаються у форматі співфінансування, забезпечуючи фінансування до 400 тис. грн за гектар, не перевищуючи 70% вартості проекту висадження насаджень. Програма також передбачає обов'язок створення 6-10 постійних та 125-425 сезонних робочих місць, залежно від культури та площі висадження.	На садівництво та розвиток тепличного господарства – видано 163 гранти на 723 млн грн;
4	Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу	Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу представляє собою платформу, де підприємці можуть вибрати відповідну фінансову програму, ознайомитися з деталями щодо умов отримання фінансування та надавати заявки безпосередньо до банківських та інших фінансових установ. Тут пропонується підприємцям різні види підтримки: міжнародні гранти, регіональні гранти, вигідні кредити комерційних банків України, фінансові послуги (лізинг, еквайринг, факторинг) за вигідними умовами, а також державні дотації в аграрний сектор економіки. Особливої популярності набула програма «Доступні кредити 5-7-9».	

Джерело: побудовано автором на основі (Інформація про результати, 2023; Держава компенсувала підприємцям, 2024; 840 підприємств в Україні, 2023; Власна справа, 2023; «Робота», 2024)

Фонд розвитку підприємництва (ФРП), єдиним учасником якого є Уряд України в особі Міністерства фінансів України, що координує усі аспекти діяльності Фонду (Мінфін, 2023).

Протягом воєнних дій в Україні, за допомогою державної програми «Доступні

кредити 5-7-9» було укладено 47 579 кредитних угод, сума отриманих коштів для бізнесу становить 191,327 мільярди гривень (Мінфін, 2023). На сьогоднішній момент держава співпрацює із 45 українськими банками, а також має програми доступного лізингу 5-7-9,

які корисні для різних категорій підприємств. На рисунку 2 зображена кількість кредитних договорів за період 24.02.2022 по 04. 03.2024, які

було надано за різними цілями, а на рисунку 3 представлена структура кредитних договорів за видами економічної діяльності.

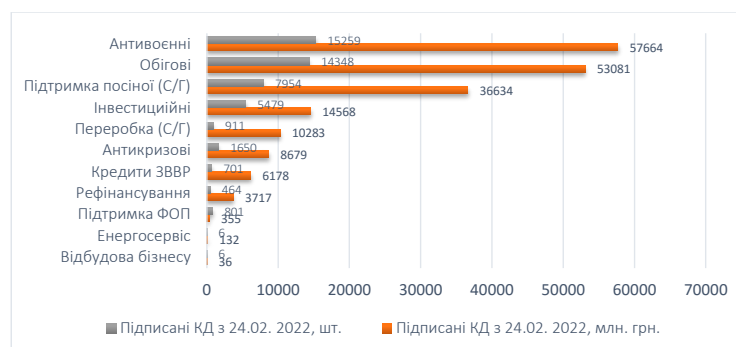

Рис. 2. Підписані кредитні договори з 24.02.2022 по 04.03.2024 за різними цілями в млн. грн і шт. Джерело: побудовано автором на основі (Мінфін, 2023)

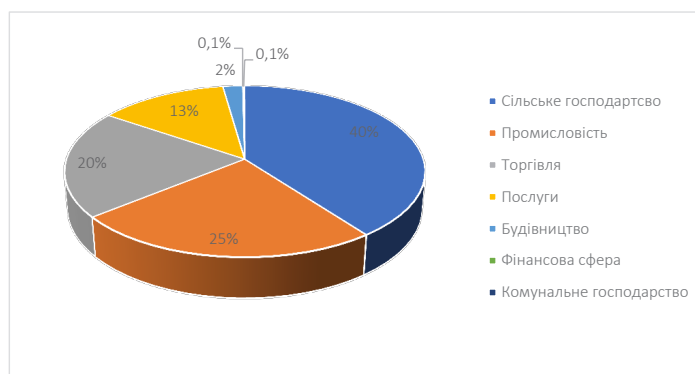

Рис. 3. Структура кредитних договорів за програмою «5-7-9» станом на початок березня 2024 р. за видами економічної діяльності, %. Джерело: побудовано автором на основі (Мінфін, 2023)

Як видно на рисунку 2 державні кредити на підтримку бізнесу було надано в основному по антивоєнним, обіговим, інвестиційним та підтримки посівних робіт, тобто 176,206 млрд. грн. Рисунок 3 показує, що найбільший обсяг кредитів був спрямований на розвиток сільського господарства - 40% від загальної суми, адже саме аграрний сектор найбільш постраждав від воєнних дій та значного розкрадання. Додатково, промислові підприємства отримали 25% кредитів, що свідчить про намір підтримати та розвинути промисловий сектор. Торгові підприємства також були враховані, отримавши 20% від

усього обсягу кредитів, що сприятиме розвитку торговельної сфери та підтримці бізнесу у цьому напрямку. Таким чином, такий розподіл кредитів вказує на стратегічний підхід уряду до розвитку економіки, забезпечуючи підтримку ключових галузей, що сприятиме сталому економічному зростанню та соціальному прогресу.

Також варто зазначити, що обсяги бюджетного фінансування програми значно виросли: якщо у 2020-2021 роках на неї було закладено по 2 млрд грн, то на 2022 рік – 7 млрд грн, на 2023 рік – 16 млрд грн, а на 2024 рік – вже 18 млрд грн (таблиця 2).

Табл. 2

Показники бюджетного фінансування Програми

№	Рік	Початковий річний план, млрд. грн.	Уточнений річний план, млрд. грн.	Виконано за період, млрд. грн.	Відсоток виконання до уточненого річного плану, %
1	2020	2,0	2,0	2,0	100
2	2021	2,0	4,072	4,072	100
3	2022	7,0	9,326	6,326	67,8
4	2023	16,0	16,0	16,0	100
5	2024	18,0	-	-	-

Джерело: складено автором на основі (Видатки, 2023)

Такий обсяг фінансування свідчить про високий ступінь актуальності цих кредитів та їхнє інтенсивне використання підприємствами для забезпечення свого розвитку. Варто відзначити, що витрати в рамках цієї бюджетної програми були здійснені повністю, за винятком 2022 року (проте, у цьому році фактичні видатки майже досягли початкового плану). Згідно Звіту про виконання паспортів бюджетних програм щодо 2022 року, всі кошти, отримані з бюджету для цієї програми, були витрачені (Звіти про виконання, 2022).

Згідно даних OpenBudget, заплановане фінансування програми на 2023 рік було вичерпано ще в листопаді 2023 (Видатки, 2023). На нестачу фінансового ресурсу для компенсації процентних ставок вказує Нацбанк у грудневому Звіті про фінансову стабільність. За оцінкою регулятора, на початок 2024 року заборгованість держави перед банками становить 7 млрд грн. (Звіт про фінансову стабільність, 2022).

Проте варто зауважити, що незважаючи на позитивні аспекти цієї програми, існують також і значні проблеми, які вона породжує.

Одним з головних негативних аспектів є те, що програма стає надто обширною та великою, що вже розглядається як проблема. Згідно з інформацією, у 2020 році програма «5-7-9» обслуговувала лише 5% всіх нових кредитів, але зараз ця цифра зросла до 26%, тобто зараз кожний четвертий кредит надається за підтримки держави. Це викликає сумніви та побоювання у фінансових колах, адже такий високий обсяг державної субсидії може стати непродуктивним та дорогим для державного бюджету (Крицька, 2023). Також варто зауважити, що такий значний обсяг державної підтримки викликає негативну реакцію міжнародних кредиторів, зокрема МВФ, які мають сумніви стосовно того, що держава просто не впорається з такою кількістю кредитів економічної підтримки. Це може призвести до складнішого доступу до зовнішніх фінансових ресурсів та підвищення ставок за кредитами, що загрожуватиме економічній стабільності країни.

На основі дослідження автором сформовано певні кроки вдосконалення економічної політики щодо підтримки бізнесу в період війни, які мають включати:

1. Важливо тимчасово спростити дозвільні та регулюючі функції на максимальному рівні, щоб стимулювати підприємства працювати в нових умовах. Як показує досвід країн, які пережили військові конфлікти, ефективним виявляється застосування принципів державно-приватного партнерства, яке дає змогу залучати бізнес до цільових проєктів стабілізації економіки та відновлення інфраструктури. Варто також

враховувати, що при впровадженні державно-приватної співпраці для реалізації програм і проєктів слід уникати створення монополій приватних компаній. Такий підхід може мати негативні соціально-економічні наслідки, зокрема зміцнення позицій олігархів або створення нових бізнес-структур, які залежать від влади.

2. Активне використання воєнних бондів може стати ефективним інструментом для залучення фінансування в умовах воєнного конфлікту. Проте, щоб максимізувати його потенціал, важливо дотримуватися прозорих та етичних стандартів і враховувати ризики, пов'язані з юридичними та економічними аспектами інвестування в такі інструменти. Забезпечення широкої міжнародної підтримки, диверсифікація бази інвесторів, а також створення чіткої законодавчої та регуляторної політики є важливими елементами успішного впровадження воєнних бондів для фінансування ініціатив у контексті воєнних дій та відновлення після них.

3. Продовження державної ініціативи щодо підтримки в евакуації виробничих потужностей. Особливий акцент на малі та середні бізнеси (МСБ) в евакуаційних заходах виправданий їхньою гнучкістю та здатністю швидко реагувати на змінні обставини. Приділення окремої уваги МСБ в евакуаційних заходах є стратегічною ініціативою, яка не лише забезпечить стійкість економічної системи в умовах небезпеки, але й сприятиме розвитку гнучких та інноваційних ланцюжків постачання.

4. Збереження географії експорту та спрощення експортно-імпортних процедур є одним з основних пріоритетів для забезпечення фінансових ресурсів у майбутньому. Зокрема, мають бути продовжено розмінування, відновлення та будівництво транспортної та логістичної інфраструктури, таких як дороги, склади та пункти оформлення товарів. Зараз для України пріоритетом є розширення пропускної спроможності залізничних вантажних перевезень в бік Європи. Другим важливим логістичним інструментом є автоперевезення, для чого необхідно зменшити час, витрачений на перевірки на блокпостах.

5. Розширення міжнародної економічної співпраці. Зокрема для України, активне зміцнення двосторонніх відносин із європейськими сусідами визначається як стратегічно важливий напрям. Особливо важливо розвивати співпрацю в контексті тимчасового спрощення митних та дозвільних процедур. Здійснення ефективного обміну товарами та послугами між Україною та її європейськими сусідами потребує активного

сприяння спільним ініціативам, спрямованим на зменшення бюрократичних перешкод. Тимчасове спрощення митних та дозвільних процедур сприятиме прискоренню торгівлі, зниженню витрат та стимулюванню економічної активності.

6. Відновлення й посилення програм відновлення житла та інфраструктури важливо для максимального залучення місцевої робочої сили та створення ринку збуту для вітчизняних підприємств. Зокрема, пріоритетним завданням має бути швидке введення в експлуатацію житла, спрощення дозвільних процесів та надання кредитів для забудовників. Значний обсяг державного замовлення на житло може допомогти стимулювати вітчизняних виробників та підприємців у цьому напрямку.

7. У контексті воєнного стану, важливо утриматися від ускладнення процесу отримання бюджетної підтримки численними пільгами по різних податках.

8. Уникання радикальних податкових та ліберальних реформ у період воєнного стану виправдане, оскільки це дозволяє уникнути відволікання уваги важливих людських та фінансових ресурсів на адаптацію до нових умов. Розгляд форм співробітництва з бізнесом, які будуть актуальними після завершення бойових дій та функціонування фінансових ринків, також розумний крок.

Висновки.

Таким чином, дослідження сучасних умов діяльності українських підприємств та ролі держави в їхній підтримці вказує на складність умов, з якими стикаються підприємства в умовах війни. Обстріли, руйнування і економічні труднощі ставлять підприємства перед викликами, які вимагають ефективних заходів для забезпечення їхньої стійкості. Одним із важливих напрямків підтримки є економічні програми, які уряд впроваджує для полегшення умов для бізнесу. Найвпливовішим проектом в цьому напрямі є програма «Доступні кредити 5-7-9», яка надає фінансову підтримку підприємствам

через отримання позик зі зниженими ставками та стимулюванням створення робочих місць. Аналізуючи цю програму, було визначено, що програма стала найбільш популярною і масовою серед інших економічних ініціатив та сприяє розвитку різних галузей бізнесу. Важливим аспектом є також реалізація основних кроків державних органів у підтримці українського бізнесу. Отже, заходи держави та реалізація економічної політики грають важливу роль у забезпеченні стійкості та розвитку українського бізнесу в умовах війни, створюючи необхідні умови для подолання труднощів та забезпечення його фінансової стабільності.

В ході дослідження автором сформовано певні кроки вдосконалення економічної політики щодо підтримки бізнесу в період війни. Важливо тимчасово спростити дозвільні та регулюючі функції, щоб стимулювати підприємства працювати в нових умовах. Активне використання воєнних бондів може стати ефективним інструментом для залучення фінансування. Продовження державної ініціативи щодо підтримки в евакуації виробничих потужностей, розширення міжнародної економічної співпраці та відновлення житла й інфраструктури також є важливими кроками. У контексті воєнного стану не доцільне впровадження радикальних податкових та ліберальних реформ, щоб уникнути відволікання важливих ресурсів на адаптацію до нових умов.

Перспективи подальших досліджень щодо кроків державних органів у формуванні економічної політики підтримки бізнесу в умовах війни можуть включати аналіз ефективності заходів, прийнятих урядами для забезпечення стабільності та стимулювання економічного розвитку. Дослідження також може охоплювати роль міжнародних організацій, оцінювати ефективність політичних реформ у цьому контексті, а також вивчати можливості використання інновацій та новітніх технологій для підтримки бізнесу в умовах війни.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- 840 підприємств в Україні переїхали через війну у безпечні регіони. *Топ затребуваних регіонів у бізнесу.* (2023). Відновлено з <https://opendatobot.ua/analytics/relocation-in-war>
- Бізнес погіршив оцінки результатів своєї діяльності – підсумки опитування підприємств у грудні. (2023). Відновлено з <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriyemstv-u-grudni>
- Білік, В. (2023). Інвестиційні інструменти підтримки вітчизняного інноваційного бізнесу на регіональному та місцевому рівнях. *Вісник Хмельницького національного університету*, (6), 66. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-66>
- Видатки. (2023). *OpenBudget*. Відновлено з <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program>

- Власна справа: 8000 українців отримують 2 млрд грн грантів на старт або розвиток бізнесу.* (2023). Відновлено з <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=61973542-614a-4fb3-a012-30ee9055ae2d&title=VlasnaSprava-8000>
- Держава компенсувала підприємцям у 2023 році 181 млн грн за працевлаштування понад 14 тисяч ВПО.* (2024). Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-kompensovala-pidpriemtsiam-u-2023-rotsi-181-mln-hrn-za-pratsevlashtuvannia-ponad-14-tysiach-vpo>
- Робота: результати урядової програми грантів для малого та середнього бізнесу станом на 7 березня.* (2024). Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-rezultaty-uriadovoi-prohramy-hrantiv-dlia-maloho-ta-serednoho-biznesu-standom-na-7-bereznia>
- Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення.* (2023). Відновлено з https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
- Звіт про фінансову стабільність.* (2022, Грудень). Відновлено з https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=7
- Звіти про виконання паспортів бюджетних програм.* (2022). Відновлено з <https://mof.gov.ua/uk/zvit-pro-vykonan>
- Інформація про результати державної програми "Доступні кредити 5-7-9".* (2023). Відновлено з <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>
- Клочковська, В. О., Клочковський, О. В., & Трегубов, О. С. (2023). Макроекономічні аспекти відновлення функціонування малого та середнього бізнесу в контексті повоєнної відбудови національної економіки України. *Економіка і організація управління*, 1(49), 89. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
- Козловський, С., Горун, С., & Мамашвілі, Л. (2024). Підвищення економічної безпеки держави на основі інноваційних та цифрових трансформацій. *Економіка та суспільство*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-34>
- Крицька, І. (2023). *Кредитна програма «5-7-9» стає надто великою. Це непокоїть МВФ, але уряд готує аналог і для великого бізнесу. У чому проблема популярного проєкту.* Відновлено з <https://forbes.ua/money/kreditna-programa-5-7-9-stae-nadto-velikoju-tse-nepokoit-mvf-ale-uryad-gotue-analog-i-dlya-velikogo-biznesu-u-chomu-problema-populyarnogo-proektu-03082023-15160>
- Лойко, В. В., & Александров, Б. В. (2023). Підтримка та розвиток малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, 11(1), 228. Retrieved iz <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/208>
- Мельник, Т. Ю. (2022). Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*, 100(2), 3-11. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11)
- Мінфін: За час дії воєнного стану в межах Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» видано 42847 пільгових кредитів на 170,5 млрд грн.* (2023). Відновлено з <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-42847-pilhovyx-kredytiv-na-1705-mlrd-hrn>
- Мурована, Т. О. (2023) Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*, 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>
- Стрілець, В. Ю. (2019). *Забезпечення розвитку малих підприємств: теорія, методологія, практика.* (Монографія). Полтава: ПУЕТ.

REFERENCES

- 840 enterprises in Ukraine moved to safer regions due to the war. Top regions in demand in business.* (2023). Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/relocation-in-war>
- A report on the direct damage to the infrastructure from the destruction caused by Russia's military aggression against Ukraine a year after the start of the full-scale invasion.* (2023). Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
- Bilyk, V. (2023). Investment tools to support domestic innovative business at the regional and local levels. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*, (6), 66. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-66>
- Business has worsened the assessment of the results of its activity - the results of the survey of enterprises in December.* (2023). Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriemstv-u-grudni>
- Expenses. (2023). *OpenBudget*. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program>
- In 2023, the state compensated entrepreneurs with UAH 181 million for the employment of more than 14,000 IDPs.* (2024). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/derzhava-kompensovala-pidpriemtsiam-u-2023-rotsi-181-mln-hrn-za-pratsevlashtuvannia-ponad-14-tysiach-vpo>
- Information on the results of the state program "Affordable loans 5-7-9".* (2023). Retrieved from <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>
- isWork: the results of the government grant program for small and medium-sized businesses as of March 7.* (2024). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/yerobota-rezultaty-uriadovoi-prohramy-hrantiv-dlia-maloho-ta-serednoho-biznesu-standom-na-7-bereznia>

- Klochkovskaya, V. O., Klochkovsky, O. V., & Tregubov, O. S. (2023). Macroeconomic aspects of restoring the functioning of small and medium-sized businesses in the context of the post-war reconstruction of the national economy of Ukraine. *Economics and management organization*, 1(49), 89. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.9>
- Kozlovskiy, S., Horun, S., & Mamashvili, L. (2024). Increasing the economic security of the state based on innovative and digital transformations. *Economy and Society*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-34>
- Krytska, I. (2023). *The 5-7-9 loan program is getting too big. This worries the IMF, but the government is preparing an analogue for big business as well. What is the problem with the popular project.* Retrieved from <https://forbes.ua/money/kreditna-programa-5-7-9-stae-nadto-velikoyu-tse-nepokoit-mvf-ale-uryad-gotue-analog-i-dlya-velikogo-biznesu-u-chomu-problema-populyarnogo-proektu-03082023-15160>
- Loiko, V. V., & Aleksandrov, B. V. (2023). Support and development of small and medium-sized businesses in Ukraine during the war. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*, 11(1), 228. Retrieved from <https://journal.eae.com.ua/index.php/journal/article/view/208>
- Melnyk, T. Yu. (2022). State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law. *Economics, Management and Administration*, 100(2), 3-11. [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11)
- Ministry of Finance: 42,847 concessional loans worth UAH 170.5 billion were issued during the period of martial law within the State Program "Affordable Loans 5-7-9%". (2023). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-za-chas-dii-voiennoho-stanu-v-mezhakh-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9-vydano-42847-pilhovyykh-kredytiv-na-1705-mlrd-hrn>
- Murovana, T. O. (2023). Domestic entrepreneurship under martial law: main trends and methods of support. *Economy and Society*, 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>
- Own business: 8,000 Ukrainians will receive UAH 2 billion in grants for business start-up or development. (2023). Retrieved from <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=61973542-614a-4fb3-a012-30ee9055ae2d&title=VlasnaSprava-8000>
- Report on financial stability. (2022, December). Retrieved from https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=7
- Reports on the implementation of budget program passports. (2022). Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/zvit-pro-vykonan>
- Strilets, V. Yu. (2019). *Ensuring the development of small enterprises: theory, methodology, practice.* (Monograph). Poltava: PUET.